

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора наук з фізичного виховання та спорту,
професора Борисової Ольги Володимирівни**

**на дисертаційну роботу Уварової Настасії Володимирівни
«Інтегральна підготовка кваліфікованих скелелазів у сучасних умовах
поєднання вузької спеціалізації і універсалізації спортсменів», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт**

Актуальність дисертаційної роботи. Як вірно зазначає автор дисертації, на сьогоднішній день скелелазіння включено до програми Ігор XXXII Олімпіади, і буде представлено дисципліною «Скелелазне багатоборство» трьома видами: лазіння на швидкість, боулдерінг, лазіння на трудність. Зазначені види змагальної діяльності потребують включення різних механізмів енергозабезпечення.

Найбільш складне завдання – це відбір спортсменів до збірної команди України, оскільки далеко не кожен спортсмен, що показує найвищий результат в окремому виді, має шанси на успіх. Для цього необхідно виявити, які види скелелазіння найбільш ефективні для потрапляння до фіналу та завоювання олімпійських медалей, який рівень підготовленості має бути у неспецифічних для скелелазів дисциплінах та розробити програми тренувань для представників різних видів скелелазіння для підвищення їх універсалізації без шкоди для результатів в їх основному виді.

Виходячи з вищевикладеного, автором була поставлена мета роботи: визначити алгоритм відбору спортсменів для участі у олімпійській дисципліні «Скелелазне багатоборство» та розробити програми інтегральної підготовки скелелазів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується виконанням роботи за декількома темами, що фінансувалися за рахунок державного бюджету Міністерства освіти і науки України:

- 2015-2016 рр. «Теоретико-методичні основи застосування засобів інформаційної, педагогічної, медико-біологічної спрямованості для рухового і духовного розвитку та формування здорового способу життя» (№ державної реєстрації 0115U004036);

- 2017-2018 рр. «Теоретико-методичні основи застосування інформаційних, медико-біологічних і педагогічних технологій для реалізації індивідуального фізичного, інтелектуального і духовного потенціалу та формування здорового способу життя» (№ державної реєстрації 0117U000650);

- 2019-2020 рр. «Теоретико-методичні основи застосування технологій інтегральної спрямованості для самовдосконалення, гармонійного фізичного, інтелектуального і духовного розвитку та формування здорового способу життя людей різних вікових і соціальних груп, в тому числі – спортсменів і людей з особливими потребами» (№ держреєстрації: 0119U100616);

- 2019-2020 рр. «Теоретико-методичні основи розробки технологій для відновлення опорно-рухового апарату і функціонального стану і профілактики травматизму та представників різних вікових груп у фізичній культурі і спорті» (№ держреєстрації: 0119U100634).

Наукова новизна роботи. Найбільш вагомими результатами, отриманими в дисертаційному дослідженні, на наш погляд, є наступні: показано, що на рейтинг у скелелазному багатоборстві достовірний вплив мають результати в дисциплінах «Боулдерінг» та «Трудність». Найбільш виражений цей взаємозв'язок до 60 місяця – у рейтингу з багатоборства; виведено рівняння взаємозв'язку рейтингу у дисциплінах «Трудність», «Боулдерінг» та «Швидкість» з рейтингом у скелелазному багатоборстві та побудована регресійна модель для рейтингу у скелелазному багатоборстві; розроблена та обґрунтована програма підготовки кваліфікованих скелелазів, що дозволяє поєднувати вдосконалення у неспецифічних для спортсмена видах без втрати рівня спортивної майстерності у ведучій для спортсмена дисципліні скелелазіння.

Практичне значення отриманих результатів виражається у високому ефекті використання програми підготовки скелелазів, що спеціалізуються у різних змагальних дисциплінах, для участі у олімпійській дисципліні «Скелелазне багатоборство» без втрати успішності у основній спеціалізації. Розроблено алгоритм побудови тренувальних програм для спортсменів-юніорів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням у роботі сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної та наукової метрології, застосуванням адекватного завданням комплексу діагностичної апаратури.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу, коректністю статистичної обробки даних.

Слід зазначити, що в роботі застосовані сучасні методи статистичної обробки, зокрема, кореляційний аналіз, множинний регресійний аналіз, нелінійний регресійний аналіз та інші із застосуванням програми SPSS – лідера в сучасному світі серед статистичних програм.

Крім того, робота містить достатню кількість цифрового і графічного матеріалу, який оформлено належним чином, що дає можливість наочного уявлення про отримані результати.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних першоджерел та додатків. Список літератури містить 207 джерел, з них 143 – іноземних, що представлені в наукометричних базах Scopus та Web of Science.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання дослідження, предмет й об'єкт дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження.

У першому розділі дисертації **«Сучасний стан проблеми підготовки спортсменів в скелелазінні з урахуванням необхідності поєднання вузької спеціалізації та універсалізації»** надано аналіз наукової літератури, який проведено з метою виявлення проблем у побудові тренувального процесу кваліфікованих скелелазів. За вимогами МОК спортсменам необхідно виступати у всіх трьох видах змагань. За даними літератури виявлено, що різні види змагальної діяльності у скелелазінні потребують включення різних механізмів енергозабезпечення та рухових програм. З точки зору фізичної підготовки різні види скелелазіння пред'являють різні вимоги до розвитку сили, швидкості. Це ускладнює тренувальний процес та потребує глибокого аналізу можливостей спортсмена для побудови тренувального процесу таким чином, щоб універсалізація спортсмена не приводила до зниження його майстерності у вузької спеціалізації.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** охарактеризовано методи дослідження, що були використані в роботі, подано відомості щодо досліджуваного контингенту та етапів вирішення поставлених завдань. Розв'язання поставлених завдань здійснено на основі використання методів дослідження: теоретичний аналіз літературних даних; метод визначення та математичного аналізу результатів змагальної діяльності; нейродинамічні методи дослідження; методи педагогічного тестування; методи математичної статистики з застосуванням комп'ютерних програм «EXCEL» і «SPSS».

У дослідженні взяли участь 87 скелелазів (чоловіки), учасники чемпіонату світу 2018 р. та 79 скелелазів віком 16-17 років, учасники чемпіонату світу серед молоді 2017 р. Спортсмени представляли 36 країн, серед яких – три майстрів спорту України, два – майстри спорту Росії. В інших країнах немає спортивної класифікації, що відповідає вітчизняній, тому рівень спортивної майстерності спортсмена визначався безпосередньо за

результатами змагань.

В основному педагогічному експерименті взяли участь 23 кваліфікованих скелелазів – члени молодіжної збірної України, з них – 12 спортсменів склали експериментальну групу, 11 – контрольну. Педагогічний експеримент проводився протягом року (з вересня 2018 р. по вересень 2019р.). На початку та наприкінці експерименту спортсмени проходили тестування за педагогічними тестами. Експеримент проводився на базі спортивного комплексу ХАІ.

У третьому розділі **«Вплив результативності в окремих видах скелелазіння на результат в дисципліні «багатоборство»** надано аналіз результатів кореляційного, множинного регресійного та нелінійного регресійного аналізу взаємозв'язку результатів спортсменів, що виступають в дисципліні «Багатоборство». Між рейтингом у дисциплінах «Швидкість» та «Трудність» не виявлено достовірного взаємозв'язку за результатами чемпіонату світу 2018 р. (чоловіки). Також не виявлено достовірного взаємозв'язку між рейтингом у дисциплінах «Швидкість» та «Боулдерінг».

Результати кореляційного та дисперсійного аналізу результатів чемпіонату світу 2018 р. (чоловіки) показали: на рейтинг у багатоборстві достовірно впливають результати у дисциплінах «Боулдерінг» та «Трудність». Найбільш виражений цей взаємозв'язок до 60 місця – у рейтингу з багатоборства.

Результати множинного регресійного аналізу дозволили виявити рівняння взаємозв'язку рейтингу в дисциплінах «Трудність», «Боулдерінг» та «Швидкість» з рейтингом у багатоборстві: $y = -16,014 + 0,485x_1 + 0,515x_2 + 0,388x_3$, де: y – рейтинг у багатоборстві; x_1 – рейтинг у боулдерінгу; x_2 – рейтинг у лазанні на швидкість; x_3 – рейтинг у лазанні на трудність. За допомогою цього рівняння виявлено конкретні значення мінімальної позиції у рейтингу у окремих дисциплінах для спортсменів, що спеціалізуються у різних дисциплінах скелелазіння, для потрапляння у фінал з багатоборства.

Побудована регресійна модель для рейтингу у багатоборстві, що включає дисципліни «Трудність» та «Боулдерінг», які плануються на Іграх XXXIII Олімпіади у 2024 р.: $y = 3,06 + 0,481x_1 + 0,377x_2$, де: y – рейтинг у сумарному результаті «Трудність» та «Боулдерінг»; x_1 – рейтинг у боулдерінгу; x_2 – рейтинг у лазанні на трудність. Виявлено значення мінімального рейтингу в окремих дисциплінах для попадання до фіналу з багатоборства в Іграх Олімпіади 2020 р. та 2024 р.

Дані, отримані за результатами чемпіонату світу 2018 р. серед чоловіків, та чемпіонату світу 2017 р. серед юнаків, – подібні. Дисперсійний аналіз впливу результатів в окремих видах скелелазіння на результат в багатоборстві на чемпіонаті світу серед юнаків 2017 р. показав наявність достовірної залежності очок у багатоборстві від результату в дисципліні «Боулдерінг» ($p < 0,05$), від результату в дисципліні «Трудність» ($p < 0,05$) та поєднаної взаємодії результатів у цих видах скелелазіння на результат у багатоборстві ($p < 0,05$). Не виявлено достовірного впливу результату в дисципліні

«Швидкість» на результат в багатоборстві ($p > 0,05$) та поєднаного впливу результату в дисциплінах «Швидкість» і «Боулдерінг» та «Швидкість» і «Трудність» на результат в дисципліні «Багатоборство».

Результати множинного регресійного аналізу дозволили виявити рівняння взаємозв'язку рейтингу у дисциплінах «Трудність», «Боулдерінг» та «Швидкість» с рейтингом у багатоборстві: $y = -21,340 + 0,250x_1 + 0,458x_2 + 0,260x_3$, де: y - рейтинг у багатоборстві; x_1 - рейтинг у боулдерінгу; x_2 - рейтинг в лазанні на швидкість; x_3 - рейтинг у лазанні на трудність. Виявлено значення мінімальної позиції у рейтингу в окремих дисциплінах для спортсменів, що спеціалізуються в різних дисциплінах скелелазіння, для попадання до фіналу з багатоборства.

Показано, що для високого результату в багатоборстві більші шанси мають спортсмени, які спеціалізуються в дисциплінах «Трудність» та «Боулдерінг», оскільки результати в цих дисциплінах пов'язані між собою. Для спортсменів, які спеціалізуються в дисципліні «Швидкість», досягнення високого результату є складним завданням, оскільки результати в дисципліні «Швидкість» не пов'язані з результатами в дисциплінах «Трудність» та «Боулдерінг» і достовірно не впливають на результат в багатоборстві.

У четвертому розділі **«Обґрунтування програми підготовки скелелазів до змагальної дисципліни «Скелелазне багатоборство» на основі індивідуальних особливостей та спортивної спеціалізації»** надано розроблену автором програму підготовки кваліфікованих скелелазів, що дозволяє поєднувати удосконалення в неспецифічних для спортсмена видах скелелазіння без втрати рівня спортивної майстерності з провідною для спортсмена дисципліною. Показані особливості побудови тренувальних програм для спортсменів, що спеціалізуються в дисципліні «Швидкість» для підвищення спортивної майстерності в дисциплінах «Трудність» і «Боулдерінг» без втрати рівня спортивної майстерності в дисципліні «Швидкість». Показано алгоритм побудови тренувальних програм для спортсменів, що спеціалізуються в дисциплінах «Трудність» і «Боулдерінг» для підвищення спортивної майстерності в дисципліні «Швидкість» без втрати рівня спортивної майстерності в дисциплінах «Трудність» і «Боулдерінг».

Показано, що використання розробленого комплексу спеціальних вправ із високим відсотком включення до нього вправ із легкої атлетики та вправ на рівновагу є ефективним засобом у тренувальному процесі скелелазів, які спеціалізуються як у лазанні на швидкість, так і в дисциплінах «Трудність» та «Боулдерінг», про що свідчить порівняння часу проходження еталонної траси спортсменів контрольної та експериментальної груп (Уварова & Піддубна, 2019).

Застосована програма підготовки надала позитивні зміни в результатах тестування, які характеризують підготовленість скелелазів, що спеціалізуються в лазанні на швидкість у поєднанні з достовірним поліпшенням показників підготовленості, специфічних для спортсменів, що

спеціалізуються в лазінні на трудність та в боулдерінгу. Застосована програма підготовки сприяла поліпшенню індивідуальних змагальних результатів в дисципліні «Скелелазне багатоборство» без втрати результативності в основній спеціалізації спортсменів.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» узагальнено результати дисертаційного дослідження та проведено зіставлення отриманих результатів із наявними, що дало змогу виявити дискусійні питання та відмінності у поглядах.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. За темою дисертації опубліковано 19 наукових праць, серед них: 7 статей надруковані у фахових виданнях України та інших країн (серед них – 3 статті надруковано у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз Web of Science та Scopus; 4 статті – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus та ін.); 9 статей апробаційного характеру; 3 роботи, що додатково відображують результати дисертації.

Таким чином, в опублікованих роботах достатньо повно викладені питання, що аналізувалися в дисертації.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Дисертаційне дослідження проведено на належному науковому рівні, проте окремі його положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень.

1. На нашу думку, актуальність бажано скоротити, конкретизувати проблему акцентуючи увагу саме на необхідності вузької спеціалізації спортсменів у скелелазінні та їх інтегральній підготовці.

2. Мета та завдання дисертаційної роботи присвячені визначенню алгоритму відбору та необхідності застосування інтегральної підготовки спортсменів у скелелазінні. У першому розділі відсутній будь-який аналіз спеціальної наукової літератури з проблеми відбору у скелелазінні.

3. В першому розділі роботи доцільно було б представити більш детально програми підготовки спортсменів для участі в олімпійській дисципліні «Скелелазне багатоборство», які на сучасному етапі застосовуються в різних країнах світу.

4. На наш погляд, детальний аналіз історії розвитку скелелазіння, представлений в підрозділі 1.1. Сучасні олімпійські перспективи розвитку спортивного скелелазіння можна скоротити.

5. У розділі 3 на сторінці 120 автор дисертаційної роботи стверджує, що «порівняння часових проміжків серед лідерів українських скелелазок та світових лідерів може об'єктивно показати рівень розвитку швидкісного скелелазіння в Україні». На нашу думку, ці дані є результатом турнірної таблиці, а не рівнем розвитку швидкого скелелазіння в Україні.

6. У третьому розділі роботи представлено алгоритм відбору спортсменів для участі в олімпійській дисципліні «Скелелазне багатоборство». Доцільно було представити його ефективність.

7. Яким принципом керувався автор при порівнянні результатів змагань зі скелелазіння у чемпіонаті України та світових змаганнях. Яка кваліфікація спортсменів в обох групах, їх стать, вік, на якому етапі підготовки вони знаходились? Які самі світові змагання аналізувались?

8. У п. 3.3 відсутнє розкриття питання про стан розвитку скелелазіння в Україні. На нашу думку бажано було б представити результати виступів чоловічої та жіночої збірних з різних видів скелелазіння у загальній турнірній таблиці з визначенням міжнародного рейтингу.

9. Відповідно до планування річного циклу підготовки при порівнянні з іншими видами техніко-тактична підготовка посідає пріоритетне місце у різні періоди. На нашу думку, обґрунтуванням для розробки програми інтегральної підготовки має бути аналіз техніко-тактичної та фізичної підготовленості спортсменів. Яким чином відбувається чергування вправ, спрямованих на розвиток координаційних здібностей, фізичну підготовленість та застосування нестабільних опор? На якому етапі підготовки знаходяться спортсмени (максимальної реалізації індивідуальних можливостей)?

10. В таблиці 4.5 «Показники інтегральної підготовки скелелазів» експериментальної та контрольної груп до експерименту» показані результати педагогічного тестування фізичних здібностей, але не інтегральної підготовки, що відображені у 2 розділі дисертаційної роботи у методі «Педагогічне тестування».

11. В четвертому розділі роботи представлено програму підготовки представників окремих видів скелелазіння до участі в олімпійській дисципліні «Скелелазне багатоборство». Бажано конкретно вказати, які саме засоби є спільними для підготовки представників дисципліни «Швидкість», «Трудність» та «Боулдерінг».

12. Для представників дисциплін «Трудність» та «Боулдерінг» пропонується застосування ідеомоторного та аутогенного тренування. На наш погляд, ці засоби варто застосовувати також для представників дисципліни «Швидкість».

13. Для обґрунтування ефективності застосування розробленої програми інтегральної підготовки скелелазів необхідно застосовувати тести не тільки зі спеціальної фізичної підготовленості, але й з технічної та тактичної підготовленості.

14. Відбуваються повтори тексту: у вступі (с. 20 та 21) – повтор речення «З точки зору фізичної підготовки різні види скелелазіння пред'являють різні вимоги до розвитку сили, швидкості, витривалості»; С. 74-75 – повтор тексту на с. 68-69, тощо.

Висновок. На підставі вищевикладеного зроблено висновок, що за рівнем наукової новизни та практичної значущості результатів дослідження, обґрунтованості результатів експерименту, представлена наукова робота заслуговує на позитивну оцінку. Дисертаційна робота «Інтегральна підготовка кваліфікованих скелелазів в сучасних умовах поєднання вузької спеціалізації і універсалізації спортсменів» відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167, а її автор Уварова Настасія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:
доктор наук з фізичного виховання
та спорту, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

О.В. Борисова